

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

SHARQ MASH'ALI

Jurnal veb-sayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/ot>

SHARQ MASH'ALI

AFG'ONISTON DARIYZABON YOZUVCHISI XOLID NAVISO HIKOYALARIDA OBRAZLAR OLAMINING IFODASI

Nargiza Kabirova

O'qituvchi, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar:

dramatizm, obraz, hikoya, urush, badiiy tasvir, afg'on xalqi, kompozitsiya, tikan.

Annotatsiya: Bugungi kunda jahon adabiyotida hikoya yozish keng rivoj topgan. Badiiy adabiyotning ushbu janrida ijodkor kichik sahna orqali o'quvchiga butun bir hayotni ochib berishga harakat qiladi. Hikoya hajm jihatidan qisqa bo'lsa-da, ba'zan katta-katta romanlar, qissalardan olinadigan narsani o'zida ifodalab bera oladi. Mana shunday ajoyib janrdagi ijod qiladigan zamonaviy afg'on adibi Xolid Naviso o'z yo'nalishiga ega hikoyanavisdir. Uning hikoyalarini o'qir ekansiz o'zingizda qandaydir tushkun kayfiyatni his qilasiz. Sababi muallif hikoyalarining ko'pchiligi kuchli dard bilan yozilgan. Odatda yozuvchilar qog'ozga o'z boshidan o'tganlari, atrofida bo'layotgan voqealarni, ko'rgan-kechirganlarini tushiradi. Yozuvchi har bir hikoyasida bosh qahramon obrazini to'la-to'kis ochib berishga, uning atrofidagi insonlar obrazini yoritishga harakat qiladi. Mazkur maqolada Afg'oniston zamonaviy dariyzabon adabiyoti rivojida o'z o'rniga ega bo'lgan, hikoyanavislik janri rivojiga hissa qo'shgan adib Xolid Naviso hikoyalarida badiiy tasvir vositalarining ustuvorligi haqida fikr-mulohazalar keltirilgan. Yozuvchining asarlarida badiiy tasvir vositalarining yoritib berilishi, mahorat bilan jonlantirilgan obrazlar va afg'on realistik hikoyalaridagi o'xshash jihatlar tahlil qilingan. Xolid Naviso hikoyalari qahramonlarining fojiviy qismati bilan tanishtirib qolmasdan, ularga nisbatan hamdardlik hissini tuyish barobarida tinchlik, osoyishtalik farovonlik singari ne'matlamning qanchalik bebaho ekanligini anglab yetamiz. Qalbimizda biz yashayotgan zamon va makon uchun behad shukronalik jo'sh uradi. Uning

hikoyalari qisqaligi, real hayotiy voqealarga asoslanganligi, shuningdek, o'ziga xos badiiy uslubi bilan ajralib turadi. X. Naviso o'z hikoyalarida ulkan tarixiy yoki favqulotda jahonshumul hodisalarni qalamga olmaydi. Balki oddiy afg'on odamlari qatnashgan, bir tomondan juda sodda ko'ringan voqealarni qiziqarli bayon qiladi; unga mahorat bilan badiiy bo'yoq beradi. Xolid Naviso qahramonlarining aksariyati ma'naviy qiyofasidagi o'ziga xosliklar ularning tabiatidan ham ko'ra, xalq ijtimoiy hayotidagi tub o'zgarishlar tufayli yuzaga kelishi, adib hikoyalari qahramonlarining ruhiy holatlaridagi o'zgachaliklar tahlilga tortilgan. Har bir asarda o'ziga xos yo'sinda tasvirlanganligi ayon bo'lishi bilan hikoyalarda afg'on xalqi hayotida keyingi yillarda yuz bergan tub o'zgarishlar millat ahli ruhiyatiga ham jiddiy ta'sir ko'rsatganligi o'ziga xos adabiy qahramonlarni tasvirlash orqali ko'rsatilgan.

THE EXPRESSION OF THE WORLD OF IMAGES IN THE STORIES OF KHALID NAVISAW, THE WRITER OF DARYAZABAN, AFGHANISTAN

Nargiza Kabirova

*Teacher, doctor of philosophy (PhD) in philological sciences,
Tashkent State University of Oriental Studies
Tashkent, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: *dramatism, image, Story, war, artistic image, Afghan people, composition, thorn.*

Abstract: Today, the writing of the story is widely developed in world literature. In this genre of fiction, the creator tries to reveal a whole life to the reader through a small scene. Although the story is short in terms of volume, it can sometimes express in itself what is obtained from large-scale novels, short stories. Here is a modern Afghan adibi Khalid Naviso, who creates in such a wonderful genre, a story with his own direction. As you read his stories, you will feel some kind of depressed mood in yourself. The reason is that most of the author's stories are written with strong pain. Usually writers draw on paper what they have experienced, what is happening around them, what they have seen. In each of his stories, the writer tries to fully reveal the image of the main character, to illuminate the image of the people around him. This article provides feedback on the priority of the means of artistic image in the stories of adib Khalid Naviso, who had a place in the development of modern daryi-speaking literature of Afghanistan, who contributed to the development of the genre of storytelling. In the works of the writer, the lighting of the means of artistic image, skillfully animated images and similar aspects in Afghan realistic stories were analyzed. Without introducing us to the tragic part of the heroes of the stories of Khalid Naviso, we

will realize how invaluable the blessings are, such as peace, tranquility, well-being, as much as feeling a sense of sympathy for them. In our hearts there is an unfathomable Thanksgiving for the time and space in which we live. His stories are distinguished by their brevity, based on real-life events, as well as their unique artistic style. X. Naviso cannot pen huge historical or extreme extraterrestrial events in his stories. Perhaps an interesting narration of events in which ordinary Afghan people took part, which on the one hand seemed very simple; skillfully gives him artistic paint. The fact that most of the heroes of Khalid Naviso are caused by fundamental changes in the social life of the people, rather than their nature, by the fact that the heroes of the writer's stories are described in their own way in each work drawn to the analysis.

ВЫРАЖЕНИЕ МИРА ОБРАЗОВ В ИСТОРИЯХ ХАЛИДА НАВИСАВА, ПИСАТЕЛЯ ДАРЬЯЗАБАНА, АФГАНИСТАН

Наргиза Кабирова

Преподаватель, доктор филологических наук, (PhD)

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:

драматизм, образ,
история, война,
художественный образ,
афганский народ,
композиция, шип.

Аннотация:

Сегодня в мировой литературе широко развито повествовательное письмо. В этом жанре художественной литературы создатель пытается раскрыть читателю всю жизнь через небольшую сцену. Хотя история коротка по размеру, иногда большие романы могут выразить в себе то, что взято из рассказов. Халед Нависо, современный афганский писатель, пишущий в таком замечательном жанре, - рассказчик со своим направлением. Читая его рассказы, вы чувствуете в себе какое-то подавленное настроение. Причина в том, что большинство рассказов автора написано с сильной болью. Обычно писатели опускают на бумагу то, что они пережили, то, что происходит вокруг них, то, что они видели. В каждом своем рассказе писатель старается в полной мере раскрыть образ главного героя, осветить образ окружающих его людей. В данной статье приводятся рассуждения о приоритете средств художественного изображения в рассказах Адиба Халида Нависо, сыгравшего свою роль в развитии современной дарийзабанской литературы Афганистана и внесшего вклад в развитие жанра повествования. В произведениях писателя анализируется освещение средств художественного изображения, искусно оживленные образы и сходство с афганскими реалистическими повестями. Мы не только знакомимся с

трагической частью историй Халеда Нависо, но и осознаем, насколько бесценны такие благословения, как мир, спокойствие и благополучие, равно как и сочувствие к ним. В наших сердцах бушует безумная благодарность за время и пространство, в которых мы живем. Его рассказы отличаются краткостью, основаны на реальных событиях, а также своеобразным художественным стилем. Х. Нависо не описывает в своих рассказах огромные исторические или необычайные глобальные события. Может быть, он интересно рассказывает истории, в которых участвуют обычные афганцы, которые, с одной стороны, кажутся очень простыми; он искусно рисует. Как только становится очевидным, что особенности духовного облика большинства героев Халида Нависо обусловлены не столько их природой, сколько коренными изменениями в общественной жизни народа, что особенности психического состояния героев рассказов Адиба описываются по-своему в каждом произведении, которое подвергается анализу, в рассказах становится ясно, что коренные изменения, произошедшие в жизни афганского народа в последующие годы, также оказали серьезное влияние на психику людей нации. показано путем описания персонажей.

KIRISH

Haqiqiy ijodkor badiiy tasvir vositalari yordamida voqelik yoki insonning ayni vaqtdagi ruhiy holatini kitobxon ko'z oldiga keltirishi mumkin. Bunda, albatta, yozuvchining badiiy tasvir vositalarini qo'llash mahoratiga, ulardan to'g'ri foydalana olish salohiyatiga ko'p narsa bog'liq. Adabiyotning sehi ham badiiy tasvir vositalarining o'z o'rnida ishlatilishida. Zamonaviy Afg'oniston dariy hikoyalarining qahramonlari ayni shu vositalar hamohangligi ta'minlanganligi sabab ancha ishonarli, o'z jozibasiga ega qilib tasvirlanmoqda.¹

“So'zning obrazga aylanishi voqelikni falsafiy-estetik jihatdan baholash, uning yetakchi xususiyatlarini betakror aniqlik va yaxlitlikda ijodkor g'oyaviy maqsadini ifodalashga xizmat qildirishga yo'naltirish orqali amalga oshadi. Bunda so'z o'z ma'nosidan ko'chadi va muayyan narsa yoki hodisaning majoziy, ramziy yoxud istioraviy timsoliga aylanadi.”² Shunga ko'ra, badiiy tasvir vositalari voqelikni badiiy aks ettirish usullari, hissiy-tasviriy vositalar bo'lib, uning jonlantirish, sifatlash, o'xshatish, mubolag'a, antiteza, ramziy va allegorik obrazlar singari ko'rinishlari mavjud. Nazariy qarashlarga ko'ra, badiiy tasvirning saviyasi obrazning haqqoniy va ishonarliligini ta'minlaydi. Badiiy tasvirning saviyasi esa, ko'p jihatdan tasvir vositalaridan o'rinni foydalanishga ham bog'liqdir. Shu bilan birga badiiy tasvir vositalari adabiy asarga estetik mohiyat baxsh etuvchi omil hisoblanadi. Chunki badiiy tasvir vositalari badiiy asarni ko'rish, eshitish, sezish va his qilish mumkin bo'lgan manzaralarni yuzaga keltiradi.

¹ Bu haqda qarang: Kabirova N. Rahnavard Zaryob hikoyalarining poetikasi (Obrazlar talqini, badiiy tasvir va uslub masalalari). Monografiya. – T., 2021.

² Sarimsoqov B. Badiylik mohiyati va asoslari // Badiylik asoslari va mezonlari. A.S.Ahmedova T.: bosmax. 2004. – B.37.

Obraz ruscha soʻz boʻlib, “manzara”, “koʻrinish” maʼnolarini ifodalaydi. Obraz badiiy asarning mavjudlik shakli boʻlib, u aniq bir shaxs, voqea yoki hodisa va tushunchani umumlashtirishi bilan birga tasvirdagi badiiy asarning mohiyatini anglatadi.³

Badiiy obraz – adabiyot va sanʼatning fikrlash shakli, olam va odamni badiiy idrok etish vositasi, badiiyatning umumiy kategoriyasi. Lugʻaviy maʼnosida har qanday aksni bildiruvchi “obraz” soʻzi turli fan sohalarida (falsafa, psixologiya) muayyan terminologik maʼnoda qoʻllanadi. Jumladan, estetika va adabiyotshunoslikda u “badiiy obraz” maʼnosida tushuniladi. Badiiy obraz deganda, borliq (undagi inson, narsa, hodisa va h.)ning sanʼatkor koʻzi bilan koʻrilgan va ideal asosida ijodiy qayta ishlangan aksi tushuniladi. Albatta, bu aksda borliqning koʻplab tanish izlari bor, biroq endi u biz bilgan borliqning ayni oʻzi emas, balki undan shartlilik asosida ajralgan yangi mavjudlik – badiiy borliqdir.

Badiiy tilning eng muhim spesifik xususiyatlari sifatida obrazlilik va emosionallik koʻrsatiladi. Badiiy asarda tasvirlanayotgan narsani jonli tasvirlash, his-tuygʻu va kechinmalarni yorqin ifodalashga xizmat qiluvchi vositalarni umumlashtirib “Badiiy tasvir va ifoda vositalari” deb ataladi. Badiiy tasvir va ifoda vositalari badiiy tilning belgilovchi xususiyati emas, balki belgilovchi xususiyat boʻlmish obrazlilik (tasviriylik) va emosionallikni kuchaytiruvchi unsurlardir. Aytish kerakki, bu tushuncha adabiyotshunoslikda “poetik vositalar”, “sintaktik figuralar”, “stilistik figuralar” kabi nomlar bilan ham yuritiladi. Shuni ham yodda tutish kerakki, bu vositalarning bunisi tasvir, bunisi ifoda vositasi deyishlik ham nomaqbul, chunki badiiy adabiyot soʻz vositasida tasvirlaydi va shu vosita orqali ifodalaydi. Yaʼni koʻp hollarda bitta vositaning oʻzi ham tasvir, ham ifodaga xizmat qiladi.⁴

Adib oʻzining koʻplab asarlarida mazmunning kengroq yoritib berilishi, oʻquvchini faqat insonlarning harakatlari va gap-soʻzlari bilan zeriktirib qoʻymaslik uchun jonsiz narsalar tasviriga alohida eʼtibor beradi. Ularga nisbatan jonlantirish, sifatlash, oʻxshatish, ramz singari badiiy vositalarni qoʻllash orqali obrazlarni jonli tasvirlashga harakat qiladi. Koʻplab hikoyalari mana shunday jonsiz narsalarning nomini qoʻyish orqali yozuvchi oʻzi aytmoqchi boʻlgan fikrni yanada yaxshiroq yetkazib berishni maqsad qiladi. Xolid Navisoning bunday usuldan keng foydalanib hikoya yozishi uning qanchalik mahorat sohibi ekanligiga dalolatdir.

Xolid Naviso boshqa koʻpgina asarlari singari “خار” (“Tikan”)⁵ hikoyasini ham oddiy va tushunarli tilda yozgan. Bir qarashda bu hikoya oʻquvchiga maishiy yoʻnalishda yozilgandek tuyiladi. Bir oilaning qashshoqlikda kechayotgan turmush tarzi va bolakayning xarakteri ochib berilishi ortidan ijodkor butun bir xalq dardini namoyon qilayotgandek boʻladi. Hikoyada keltirilgan uy, atrof-muhit tasviridan oʻquvchi qahramonlarning qanday vaziyatda yashayotganligini, xalqning turmush tarzini bilib olishi mumkin.

“خار” (“Tikan”) hikoyasida 5 yoshli Nabi ismli bola voqealar markazida turadi. Muallif asarida kattalarning har soʻziga ishonadigan yoshda boʻlgan bu bolaning otasi bilan munosabatini tasvirlaydi. Nabi qiziquvchan, oʻyinqaroq hamda aqlli bola. Shu bilan birgalikda yoshiga munosib tarzda sodda, begʻubor. U uyda dam olayotgan otasiga bir qancha savollar berib charchatadi. Bu yoshdagi bolalar uchun bunaqa vaziyat tabiiy hol deb qaraladi. U otasiga nega uning tovugʻi bittaligi, tovuqlar yolgʻiz boʻlsa zerikish-zerikmasligi, uning suhbatdoshi kimligini bilish uchun uzundan-uzun savollar beradi. Bu savollarga otasining bergan javoblari yana savol ketidan savol tugʻilishiga olib kelaveradi. Nabining “Siz ham qachondir ishga borasizmi?”-degan savoliga otasi urush tugasa Nabi tengi bolalarga dars berishini aytadi. Ayni shu oʻrinda yozuvchi urushning oddiy insonlar hayotiga qanchalik darajada taʼsir

³ Kabirova N. Rahnavard Zaryob hikoyalarning poetikasi (Obrazlar talqini, badiiy tasvir va uslub masalalari). Monografiya. – T., 2021.

⁴ ادبيات معاصر درى افغانستان. دهلي، ۱۹۹۴. ص. ۴۱۶

⁵ راه و چاه. خالد نويسا. مجموع داستانها. ص. ۲۰۱۶

qilayotganini ko'rsatib o'tadi. Mamlakatda ancha yillardan buyon davom etayotgan urush aholiga ta'sirini o'tkazmasdan qolmagan. Ishsizlik, qashshoqlik, oziq-ovqat, suv tanqisligi vujudga kelib, xalqning turmush tarzi yanada og'irlashgan. Hikoyada yosh bolalarning suvni boshqa joydan tashib kelishlari tasvirlangan o'ringa to'xtaladigan bo'lsak, ota tilidan yoritib berilayotgan vaziyat diqqatimizni tortmasdan qolmaydi. Urush bo'layotganligi uchun quvurlardan suv kelishi to'xtab qolishi, xalqning noiloj suvni kanallardan olib kelib ichishlari, bu ishning esa ayni Nabi tengi bolalarga yuklanganligi hikoyaning ta'sir kuchini yanada oshiradi. Bu davrdagi bolalar faqat o'yin-kulgi bilan band bo'lishi va ro'zg'or tashvishlariga aralashmasliklari kerak aslida. Xalqning og'ir ahvolini ko'rsatish uchun bunday kichik tasvirlarni bergan yozuvchi o'sha davr holatini haqqoniy tarzda ochib bergan. Bunday kichik belgilar orqali butun bir davrni o'quvchi ko'z oldiga keltira olishi bilan yozuvchi o'z mahoratini namoyon etgan.

Nabining oilasi oddiy hayot kechirayotgan afg'on oila. Ota urush tufayli ishini yo'qotgani bois oila qiynalib qolgan. Buni hikoyaning ba'zi joylarida ularning uyi tasviridan ham bilib olishimiz mumkin:

- چرا بچه ها از کاریز آب می آورند؟
پدرش گفت:

- به خاطری که در نلها آب نمی آید.
نبی پرسید:

- در نلها چه وقت آب می آید؟
پدرش جواب داد:

- جنگ که ختم شد، باز نلها را ترمیم می کنند.
نبی گفت:

- کی جنگ می کند؟
پدر پاسخ داد:

- کسی که تنگ دارد و می خواهد پادشاه شود.
نبی نمی فهمید؛ نگاهش به کرت افتاد. و دوباره با پدرش مشغول گپ زدن شد.

- جنگ که خلاص شد باز تو هم سرکار می روی؟
پدر به گونه هایش هوا انداخت و بعد کوتاه گفت:

- ها.

نبی باز به روی گلیمی که بوی نم و نفت می داد غلٹی زد. رو به سقف نگر یست و دستش را به طرف تیرها بلند کرد. برخاست و نزدیک پنجره رفت. پرسید:

- چی کار می کنی؟

پدر روی دوشکی پاهایش را دراز کرد و پاسخ داد:

- معلمی می کنم. شاگرد ها را درس می دهم. مثل تو بچه ها می آیند و من درس می دهم.

-Nega bolalar kanaldan suv olib kelishadi?

Otasi dedi:

-Quvurlardan suv kelmaganligi sababli.

Nabi yana so'radi:

-Quvurlardan qachon suv keladi?

Otasi javob berdi:

-Urush tugasa yana quvurlarni ta'mirlashadi.

Nabi yana so'radi:

-Kim jang qilyapti?

Ota:

-Miltig'i bor va podshoh bo'lishni xohlaydigan odamlar.

Nabi tushunmadi; otasiga qarab yana savol so'rash bilan mashg'ul bo'ldi.

-Urush tugasa siz ham yana ishga borasizmi?

Otasi yuziga havo yelpib, qisqagina javob qaytardi:

-Ha.

Nabi yana nam va yog ' hidi anqib turgan gilamga yumaladi. Yuzini shiftga qaratib, qo 'lini ustunlar tomoniga qarab ko 'tardi. O 'rnidan turib deraza yaqiniga ketti. Yana savol bera boshladi:

-Nima ish qilasiz?

Ota to 'shakdan oyog 'ini uzatib javob berdi:

-O 'qituvchilik qilaman. O 'quvchilarga dars beraman. Senga o 'xshash bolalar kelishadi va men ularni o 'qitaman.⁶

Hikoyada oilaning bittagina tovug 'i bo 'ladi va Nabining o 'ylashicha o 'sha tovuqning zerikib qolmasligi, kim bilandir hamsuhbat bo 'lib o 'tirishi uchun unga bir sherik kerak bo 'ladi. Oddiygina tovuqqa hamroh olib kelish uchun hikoya davomida Nabi ko 'p harakat qiladi. Ushbu o 'rinda yosh bolaning qanchalik beg 'ubor va sodda bo 'lishiga guvoh bo 'lishimiz mumkin. Asardagi uy tasviriga keladigan bo 'lsak, gilamlari eski, bo 'g 'iq, nam va neft hidi anqib turgan xonaning umumiy tasviri o 'quvchini tushkun kayfiyatga soladi. Buni ko 'rsatib berish orqali yozuvchi insonning o 'sha paytdagi ichki holatini yoki bo 'lmasa, mamlakatning umumiy vaziyatini aytmoqchi bo 'lgandek tuyiladi.

Nabining bolalarcha kimlar urishyapti o 'zi, degan savoliga ota qurol-yarog 'i bor va shoh bo 'lishni istaydiganlar deya javob beradi. Bu ayni haqiqat. O 'sha paytlarda mamlakatda avj olgan urushlar hokimiyat va turli guruhlar o 'rtasida bo 'lgan, bundan tashqari Afg 'oniston ko 'p millatli davlat bo 'lganligi uchun yillar davomida turli millat va elatlar orasida ham o 'zaro to 'qnashuvlar tinimsiz davom etgan. Ularning hammasi hokimiyat uchun bir-birining qonini to 'kkanini, qirg 'in-barotlar sodir etganliklarini inkor etib bo 'lmaydi. Urush qayerda bo 'lmasin o 'zi bilan baxtsizlik, g 'am-qayg 'u, ayriliq va o 'lim olib keladi, xoh u davlatlar aro bo 'lsin, xoh bitta mamlakatning ichida o 'zaro bo 'lsin. Uning nomini eshitganda insonning eti junjikmasdan, beixtiyor ko 'ziga yosh kelmasdan qolmaydi. Uning oqibatlari esa urushning o 'zidan dahshatli. O 'zidan so 'ng vayronagarchiliklar, mayib-majruhlar, farzand dog 'ida qolgan ota-onalar va yetim qolgan go 'daklarni qoldiradi. Undan qolgan asoratlarni o 'z holiga qaytarish uchun ham kattagina kuch, matonat talab etiladi. Ayni shu urush davrida bir oila ahvolini ko 'rsatish uchun yozilgan bu hikoyaning har bir o 'rnida jang nafasi ufurib turadi. Uning ta 'sirida ishsizlikning vujud ga kelganligi, maktablarda ta 'lim-tarbiyaning to 'xtab qolganligi, o 'sib kelayotgan begunoh avlodning boshqa xalq vakillaridek tinch-totuvlikda voyaga yetish imkonidan judo bo 'layotganligi, ulardek o 'ynab-kulmayotganlarini hikoyani o 'qish orqali anglab yetishimiz mumkin. Xalq dardi yozuvchining mahorati tufayli o 'quvchiga tushunarli va sodda uslubda yetkazib berilgan. Zotan, Xolid Navisoning ijodiy uslubi sodda til bilan yozish va shu orqali ham o 'quvchilarga manzur bo 'ladigan ajoyib asar yaratishdan iboratdir.

نبی منصرف شد و چشم هارا با مشت‌هایش مالید. نشست و باز از پشت پنجره به حویلی نگرست: "پدر، پدر! مرغ ها گپ می زنند؟"

صدای بی‌رمقی پاسخ داد: "ها، می‌زنند."

"چرا یک مرغ دیگر نمی‌آوردی که مرغ من با او گپ بیزند؟"

پدرش با همان لهجه یک نواخت گفت: "پول ندارم."

نبی پرسید: "چرا نداری؟"

پدرش گفت: "ندارم دیگر."

Nabi e 'tibor bermadi va qo 'llari bilan ko 'zlarini uqaladi. O 'tirdi va deraza ortidan hovli tarafga qaradi.

"Ota, ota! Tovular gapiradimi?"

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانه‌ها. ص. ۶۳۸، ۲۰۱۶

Ota xira ovozda javob berdi: "ha gapiradi".

"Nega tovug'im bilan gaplashadigan yana bitta tovuq olib kelmaysiz?"

Otasi xuddi o'sha ohangda dedi: "Pulim yo'q".

Nabi so'radi: "Nega yo'q?"

Otasi javob qaytardi: "Shunchaki yo'q".⁷

Nabining yolg'izgina tovug'iga otasidan unga sherik olib berishini istashi va uning bu talabiga otaning puli yo'qligini sabab qilib ko'rsatishi bolada bir qancha savollarni tug'diradi. Yosh bolaning ajoyib xislatlaridan biri ham shu, ya'ni qiziquvchanligi, savol ketidan savol yog'dirishi. Ota ham ayni bergan javobi uchun besh yoshli o'g'lining savollari yomg'iri ostida qolib ketadi. U ba'zi savollarga aniq qilib, ba'zilariga esa qisqagina "ha" yoki "yo'q" deya javob beradi. Qisqa berilgan javoblarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, noaniq ya'ni, kelajakda sodir bo'lishi mavhum. Bularning amalga oshishiga otaning o'zi ham shubha bilan qaraydi. Masalan: Nabi: "Urush tugasa siz ham ishga borasizmi?"-deganida otasi: "ha",-deya javob beradi. Otaning bu javobi ta'riflanishicha hafsalasiz, umidsizlik bilan chiqadi. Chunki u ham bilmaydi yillar davomida davom etayotgan urush qachon tugashini, yoki o'sha kunlarga hayot bo'lishini. Bunga asosiy sabab qilib esa, harnafasda o'limning xavf solib turganligini olishimiz mumkin.

Nihoyat bolakay ekin ekib hosiliga pul olsa ham bo'ladimi deya so'raydi. Ota bu savolga beparvolik bilan, uyqusirab "ha" deb qo'yadi. Bu esa Nabida umid uyg'onishiga, kichik-kichik orzular qila boshlashiga olib keladi. U har kuni hovlining chetida o'sayotgan bir qancha tikanlarni hosilga kirgunicha sug'orish, tikanning hosili sifatida pul olish, bu pullarga tovuq sotib olish, yana xasta onasiga muzqaymoq hamda o'zining iltimosi bo'yicha issiq oyoq kiyim va dori-darmon, o'zi uchun esa bir nechta o'yinchoqlar xarid qilishni o'ylaydi. Asarda ona bilan farzandi o'rtasidagi suhbat quyidagicha ifodalangan:

روز دیگر مادرش را در افکارش راه داد و گفت: "پدرم پول کثمت کرده. خیر داری؟ همه اش از من است."
مادرش نشستہ جاروب می کرد. بدون این کہ بہ او بنگرد گفت:

"خوب این قدر پول را چه می کنی؟"

نبی ذوق زده گفت: "یک دانه مرغ می خرم. یک دانه طیاره می خرم. یک دانه هم ایسکرویم."

مادرش کنج دیوار را جاروب می کشید. دوشک ها را اقات کرده بود و فکوش جای دیگری بود. پرسید: "برای من چی میخری؟"

"چی بخرم؟ تو بگو!"

مادرش گفت: "یک جوړه بوت گرم بخر: دوایم را میخری؟"

"Ertasi kuni onasini hayollar og'ushida ko'rib dedi: "Otam pul ekkam, xabaringiz bormi?"

Onasi o'tirib tikish bilan shug'ullanar edi, shuning uchun o'g'liga qaradi va dedi:

"Yaxshi, buncha pulni nima qilasan?"

Nabi zavqlanib: "Bitta tovuq sotib olaman, bitta samolyot, bitta muzqaymoq ham sotib olaman."

Onasi devor burchagini supurar edi. Ko'rpachalarni taxlab qo'ygan va xayoli boshqa joyda edi.

-Menga nima olib berasan?

-Nima olib beray, o'zingiz ayting.

-Bitta issiq oyoq kiyim olib ber. Dorimni olib berasanmi?⁸

Nabi bir chetda o'sadigan tikanlarga har kuni suv quyadi, hattoki bu tikanlarini o'rtog'iga ham maqtanadi. Har sahar uyg'ongan zahoti tikanlaridan xabar olish uchun hovliga yugurur, uyquga yotishdan oldin ulardan doimo xabar olar edi. Hattoki, tushlarida ham tikan shoxlarida ellik, yuz afg'oniy pullarning osilib turganini ko'rardi. Odatdagi kunlarning birida tongdan uyg'ongan Nabi doimgidek o'zi mehr berib o'stirayotgan tikanlari yoniga ulardan xabar olish uchun yuguradi. Taajjubki, hovlida

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانتها. ص. ۳۹. ۲۰۱۶

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانتها. ص. ۲۰۱۶. ۸۴۰

tikanlarning yo'qligini ko'rib hayratda qoladi va otasidan ularga nima bo'lganligini so'raydi. Dadasi esa tikanlarni kechqurun kimdir kelib o'g'irlab ketganligini aytadi. Aslida esa har kuni Nabi tomonidan suv quyilgan tikanlar yam-yashil bo'lib o'sib ketgani, bu o'simlikning hech qanday foydasi yo'qligi uchun otaning o'zi kechqurun ularni chopib tashlagan va Nabi ko'rib qolmasligi uchun devordan ko'chaga uloqtirib yuborgan edi. Bola ne-ne orzular bilan o'stirayotgan jonajon tikanlarini o'g'irlandi deb o'ylagani uchun yum-yum yig'lab, mehr chashmasi bo'lgan onasi bag'riga otiladi.

Bolakayning tikanlar bilan birga umidlari ham yo'qqa chiqadi. U mehr qo'ygan, orzularini u bilan bog'lagan narsasidan ayriladi. Inson har narsasini yo'qotishi mumkin, ko'p azob-uqubatlarni boshidan o'tkazishi mumkin. Bunday vaziyatda unga yashab qolishi uchun umidi yordam beradi. Umidini yo'qotgan odamda esa na biron narsa qilishga, na yashashga bo'lgan qiziqishi qoladi. Nabi hali go'dak bo'la turib mana shunday vaziyatga tushib qoladi va yagona yupanchi onasining yoniga yuguradi. Bunday vaziyatlarda inson ko'pincha onasidan kuch oladi, onaning mehri bu holatdan chiqishda yordam beradi. Ona hikoyada epizodik obraz sifatida yoritilgan. Nabi onasidan nima olib berishini xohlashini so'ragan o'rinni tahlil qiladigan bo'lsak, ayol xasta va charchagan, qandaydir uy yumushlarini qilib yurgan holda ko'rinadi. Xuddi butun oila tashvishi uning zimmasidadek edi. Albatta, buni oila boshlig'ining hikoyada qay tarzda tasvirlanganiga ko'ra aytish mumkin. Chunki voqealar rivojida ota faqat bekor yotgan, ishsiz sifatida o'quvchi ko'z o'ngida gavdalantirilib kelindi. Erkak obrazining ayolga nisbatan betashvishdek yurishi va birgina o'rinda ayolning butun dunyo tashvishlarini zimmasiga olgan holda, uy yumushlari bilan band tarzda jonlantirilgani asosiy ishni ayollar qiladi, lekin ularning mehnati ko'zga ko'rinmaydi, ularning o'rni oilada ahamiyatsizdek, ammo eng asosiy o'rinda ular turadi degan ma'noni anglash qiyin emas.

Hikoyani o'qigan odam agar uni chuqur tahlil qilmasa Nabining holatini kulgili deb baholaydi. Tikanning hosil bermasligi va pul daraxtda yo biron bir o'simlikda o'smasligi hammaga ma'lum. Yuqorida keltirib o'tilganidek, bu yerda achchiq hazil ifodalangan. Ya'ni inson orzu-umidlari bilan o'ynashish, bolaning murg'ak qalbiga ozor berish, ushbu hikoyada yoritib berilgan. Bir qarashda hikoya juda oddiy, jo'n voqea asosiga qurilgandek tuyuladi. Ammo bu tasvirlar bizga juda tanish va jonli bo'lganligi hikoyaning badiiy-emosional qiymatini oshiradi.

Asarning "Tikan" deb nomlanishi va asosiy obrazlardan biri sifatida jonlantirilishi e'tiborga molik. Jonsiz bir o'simlik bo'lsa-da bolakay hayotida katta ahamiyatga ega. Bolaning orzulari u bilan bog'lanadi, unga mehr beriladi, har kuni suv quyilib, parvarish qilinadi. Bu tikanning qismati esa ma'lum, faqat buni Nabi bilmaydi.

Hikoyada drammatizmning o'ziga xosligi shundaki, asarda faqat qashshoqlikning o'zi emas, u tu-fayli yuzaga kelgan og'ir vaziyatlar tasviri ham yetakchilik qiladi. Demak, hayotdagi keskin dra-matizmning adabiyotda o'zining mukammal ifodasini topa boshlagani hayot bilan adabiyotning bir-biri-ga yaqinlashayotganligini, yozuvchining hayotga kun sayin yanada chuqurroq kirayotganini ko'rsatadi.

Xolid Naviso hikoyalaridan yana biri "سرخ و سپید" ("Qizil va oq")⁹ boshdan oyoq jonlantirish, o'xshatish va qiyoslash asosida yozilgan. Bu asar bitta mavzu atrofida aylanadi, ya'ni tinchlik kabutari atrofida. Kabutar qayerga bormasin, toshlar, chiqindi idishlar va turli cho'plarning unga qarata otilishi bilan kutib olinadi. Muallif ushbu hikoyasida bu zamin aholisi tinchlikka loyiq emasligini, ular tinchlik va uning elchisini inkor etishlarini ko'rsatmoqchi bo'ladi. Asar ibtidosida Prezident tomonidan stadiondan turib, tinchlik ramzi sifatida uchirilgan bu qush hamma joyda uning joniga qasd qilmoqchi bo'lgan insonlar tomonidan kutib olinadi. Hattoki, osmonga

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستاها. ص. ۴۷. ۲۰۱۶

uchirilgandan biroz muddat o'tib xuddi shu stadionning o'zida uning qay maqsadda uchirilganini kuzatib turgan odamlar tomonidan ta'qib qilinadi.

مئل این که میل داشت؛ رئیس جمهور نیز با پنجه های پاهایش ایستاد، کبوتر سپید با دستان رئیس جمهور به هوا پرتاب شد. کبوتر پرید با کبوتر به پرواز در آید. صدای هوهوی بال های کبوتر ابراز احساسات مردم در ایستادیم بزرگ محو شد. رئیس جمهور به حاضرین گفت:

"امروز این کبوتر را از برای شمارها میکنم. این کبوتر پیام اور صلح است. هر جا که برود با خود صلحرا میبرد."

Oq kabutar Prezidentning qo'llari bilan havoga uchirildi. Kabutar uchib ketdi, kabutar bilan uchib ketishni xohlaydigandek Prezident ham oyoqlari uchida turib oldi. Kabutarning baland "hu-hu"lagan ovozi katta stadiondagi odamlarning xursandchilik hislaridan yo'q bo'lib ketti.

Prezident odamlarga qarata dedi:

"Bugun shu kabutarni sizlar uchun ozod qilyapman. Bu kabutar tinchlik elchisidir. Qayerga borsa o'zi bilan tinchlikni olib boradi".¹⁰

Hikoyada Prezident tomonidan "tinchlik elchisi" deya tarif berilayotgan kabutarning o'zida tinchlik yo'q. Ramziy ma'noda o'zi bilan tinchlikni olib borishi kerak bo'lgan bu qush hikoya davomida ko'plab sarguzashtlarni boshidan kechiradi. Kichkinagina qalbi goh qo'rquvdan, goh ozodlikdan tez-tez uradi. Parvardigori Olam tomonidan yaratilgan har bir maxluqotda bo'lganidek ushbu kabutarda ham nafs ustunlik qilib o'z boshiga turli tashvishlarni orttirib oladi. Nafsi orqali qo'yilgan tuzoqlarga tushishiga bir bahya qoladi. Bunday vaziyatga kabutar asar davomida juda ko'p marotaba duch keladi. Buning sabablaridan biri qushning oppoqligi, odamlar e'tiborini oson jalb qilishidir.

Har qaysi millatning urf-odatlarini, madaniyati, yashash tarzi bir-biridan farq qilgani kabi adabiyoti ham uslub jihatdan, badiiy tasvir jihatidan tamoman farqlidir. Voqeani ranglar bilan tasvirlash afg'on adabiyotida yetakchi o'rinda turadi. Yuqorida ta'kidlanganidek, oq rang tinchlik, poklik, musaffolikni, qizil rang esa qon va urushni anglatadi. Qora rangdan esa zulmat, yomonliklar, dahshatni tushunish mumkin. Ranglar orqali voqealarni yanada ta'sirliroq, jonliroq tasvirlashda, asarning ta'sir kuchini oshirishda keng foydalaniladi. Afg'on adabiyoti durdonalaridan biri bo'lgan Rahnavard Zaryobning "paha" ("Oyoqlar") hikoyasida ham ranglar yetakchi o'rinda turadi. Onaning qizil qonga belanib yotganligi, go'dakning ushbu voqeaga o'z ko'zlari bilan guvoh bo'lganligi va qizil rangni ko'rganda faqat onasi ko'z oldida namoyon bo'laverishi yozuvchining aytmoqchi bo'lgan fikrlari ranglar orqali ifodalanadi.¹¹ "سرخ وسپید" ("Qizil va oq") hikoyasini o'qish davomida yozuvchining jonlantirish va tashbeh san'atlaridan mahorat bilan foydalanganligiga guvoh bo'lish mumkin. Kabutar asarda jonlantirilib, ichki hislari, xohishlari yozuvchi tilidan yetkaziladi. Jonlantirishlar hikoyaning o'qishligini oshirishgagina emas, balki obrazlarning hissiy olamini yaqinroqdan tuyishga ham xizmat qilgan. Asar tasvirini jonli qilib ko'rsatishga erishish badiiylikning eng zarur sharti hisoblanadi. O'xshatish san'atidan ham o'z o'rnida foydalangan adib hikoyadagi o'xshatishlarni o'z holicha chiroyli va original bo'lgani uchun emas, balki personaj hissiyotini anglatish, uning ko'ngil kechinmalarini moddiylashtirish uchun qo'llashga erishganligi sababli ham asarlarining ta'sir quvvati oshgan.¹²

قلب کوچکش میتپید و به هر طرف دور خوردن. در همین حال یکی از تماشاچیان از زیر به ترفش یک قوطی پیپسی را به شدت پرتاب کرد که به نوک آهنپوش خورد. کبوتر جستی زد و قوطی دوباره پایین افتاد. هنوز معلوم نبود که این یک شوخی بود یا سو قصد. یکی از تماشاچیان به طرف نامعلومی صدا زد:

"سنگ نداری؟"

کسی از روی علاقه جواب داد:

"باش!"

و با پس مانده سیبی کبوتر را نشانه گرفت.

"کیش کیش. چشم سفید پدرلعت!"

کبوتر حالتی گرفت که گویا دیگر پریدن نیست اما لحظاتی منتظر ماند. خیالات کوتاه در کله کوچکش دور میزد.

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانها. ص. ۴۷. ۲۰۱۶

رهنورد زریاب. داستانها. "پاها" - کابل. ۱۳۹۵. ص. ۱۸۴/۱۸۵

¹² Kabirova N. Rahnavard Zaryob hikoyalarning poetikasi (Obrazlar talqini, badiiy tasvir va uslub masalalari). Monografiya. – T., 2021.

Uning jajji yuragi urar va har tarafga gir aylanib uchardi. Shu vaqtda tomoshabinlardan biri yerdan u tarafga tunuka tom ustiga tekkan bitta pepsi qutisini shiddat bilan uloqtirdi. Kabutar sakradi va quti qaytadan yerga tushdi. Bu bir sho'xlikmidi yoki suiqasd haligacha noma'lum edi. Tomoshabinlardan yana biri noma'lum tarafga qarab baqirdi:

"Tosh yo'qmi?"

Kimdir qiziqish bilan javob berdi:

"Hozir!"

Va olma qoldig'i bilan kabutarni nishonga oldi.

"Kisht, kisht, la'nati, bezbet!"

Kabutar go'yo boshqa uchmaydigandek shu holatda qoldi; Lekin bir lahzada kutib qoldi. Kichkina boshida qisqa xayollar aylanardi.¹³

Keltirilgan parchada odamlar tomonidan la'natlanib, haydalgan kabutarning holatini ko'rishimiz mumkin. U kichkina qalbi bilan atrofida nima bo'layotganligini, odamlar uni xushlamayotganligini sezadi. Uning shu yerda qolish yoki uchib boshqa qaytmaslik haqidagi o'ylari yozuvchi tomonidan nihoyatda jozibali tasvirlangan.

Kabutar katta stadionda odamlar olqishi ostida ko'kka uchirilishidan oldin qushlar sotiladigan bir do'konda yashaganini, u yerdagi sotuvchi unga don-suv bermaganligini eslay olmaydi. Bir kuni hashamatli mashinada bir bashang kiyingan odam kelib katta pulga kabutarni sotib oladi. Shu asnodan kabutar Prezident qo'liga borib qoladi. Yozuvchi tabiat, kabutar yashagan muhit tasvirini badiiy san'atlardan foydalangan holda beradi. Tinchlik ramzi bo'lgan kabutar yo'l davomida hattoki, tank ustiga qo'nadi. Tankdan otilgan o'q kabutarni cho'chitib, u yerdan uchib ketishga majbur qiladi. Mana shunga o'xshash tasvirlarni berish orqali yozuvchi vayronagarchilikka sabab bo'layotgan notinchlikni ko'rsatib o'tadi.

درون این تانک سرباز بی اهمیتی نشسته بود که زیاد هم عاصی و کفری بود. او به طرف مخالفین مسلح دولت که در آن دور دستها
اتش گشوده بود. کمین کرده بودند

Bu tankning ichida juda ham osiy va kufarga ketgan ahamiyatsiz askar o'tirgan edi. U uzoqda pistirmada poylab turgan davlatning qurollangan muxolifatchilari tarafga o't ochdi.¹⁴

Urushda qatnashayotgan askarning kofir va osiy deya ta'riflangani ham bejizga emas, chunki iymonli inson begunohlar qonini to'kmaydi, ma'nisiz janglarda qatnashmaydi. Bu askarning diydasi shunchalik qotib ketganki, hech ikkilanmasdan o't ochadi. Uning "ahamiyatsiz" deya ta'riflanishi ham shundan bo'lsa ajab emas.

گندمزار کم اب از آن بالا برای کیوتر بهشتی، "Tog'lar uzoqdan oh chekardilar",¹⁵ "کوه ها از دور اه می کشیدند."
"Suvsiz bug'doyzor tepadan kabutar uchun jannat edi; Xuddi insonlar tasavvur qiladigan jannatning o'zi". Tog'larning oh chekishi, och kabutar uchun bug'doyzorning jannatga o'xshatilishi asarning badiiyligini oshiradi. Keltirilgan o'xshatishlar vaziyat va ayni vaziyatda faoliyat ko'rsatayotgan qahramonlar ruhiyatini anglashga yordam berib, hikoyalarning badiiy saviyasini oshirishga xizmat qilgan. Kabutar ko'plab qiyinchiliklarni boshdan kechiradi. Kechqurun bir uy derazasida qo'nim topganida mushuk unga hamla qiladi. Mushukdan qochib qutilgan bu beozor qushni tongda bomdod nomozini o'qishga turgan oppoq kiyingan keksa kishi o'z dardiga shifo topish uchun so'yib yemoqchiligini yosh yigitga bildiradi. Yigit esa hech ikkilanmasdan unga qarata o'q uzadi. Tinchlik elchisi ulardan ham qochib ketishga muvaffaq bo'ladi. Mana shunday sarson-sargardon yurgan bir paytda osmonda bir gala kabutarlar to'dasini ko'rib qolib ularga qo'shib oladi. Shu lahzalardan boshlab undagi yolg'izlik, umidsizlik hissi yo'qola boshlaydi va o'rnini baxt va xursandchilikka bo'shatib beradi. Qushning eng baxtiyor onlari shu edi. "Endi qalbidan yolg'izlik va umidsizlik o'chib ketib o'rnini umid va quvonchga bo'shatib berdi". Badiiy-emotsionallikni oshirishga xizmat qiladigan bunday o'rinlar hikoyada ko'plab uchraydi. Lekin qushning xursandchiligi uzoqqa cho'zilmaydi. To'da bilan uchib borgan uy tomiga kabutarlar uchun to'r

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانها.ص.۴۸. ۲۰۱۶

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانها.ص.۵۱. ۲۰۱۶

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانها.ص.۵۲. ۲۰۱۶

qo'yilgan, bundan bexabar kabutarlar esa shu tuzoqqa tushadilar. Ular orasidan birgina tinchlik elchisi tuzoqdan chiqib ketishga bor kuchi bilan harakat qilib, buning uddasidan chiqadi.

"کبوتر صلح در حالی که یک چشمش به شدت زخمی شده بود نخستین کبوتر بود که از آن جا بر آمد و پرید و به سرعت از آن جا دور شد و دیگر به عقب ننگریست."

"Tinchlik kabutari bitta ko'zini qattiq jarohatlagan, u yerdan chiqqan va uchib ketgan birinchi kabutar edi; Uchdi va tezlik bilan u yerdan uzoqlashdi hamda, boshqa orqasiga qaramadi".

Bu yerdan ham ketishga muvaffaq bo'lgan kabutar yo'lda bir askar tomonidan otib yarador qilinadi. Ikki askar yo'lda ketayotganlarida oppoq kabutarni ko'rib unga qiziqib qoladilar va uning ustida garov bog'lashadi. Garovga tikilgan narsa esa bir quti sigaret edi xolos. Arzimagan tamakini deb tinchlik xabarchisi bo'lgan qushni yarador qilish, uning hayotiga zomin bo'lish hech bir aqlga sig'maydi. Insoniylik, rahm-shafqat, mehr degan tuyg'ularning bu o'lkada deyarli yo'q bo'lib ketganligiga ishora qilgandek bo'ladi yozuvchi. Birgina shu ikki askargina emas, stadiondagi, kulbadagi, hovlidagi, mo'ysafid yashaydigan uydagi va kabutarlar uchun tomiga to'r qo'yilgan uydagi barcha insonlar unga nisbatan tajovuzkorlik, berahmlik bilan munosabat qiladilar. Hammalari qorin g'amida, nafslarini jilovlay olmaganidan mittigina qushni ovlamoqchi bo'ladilar. Bu orqali yozuvchi tinchlikning bu o'lkada qadri yo'qligini, insonlar ongiga faqat qon, jang, nafs tushunchalarining singib ketganligini, bu ketishda millat tanazzulga yuz tutishi shubhasiz ekanligi aytmoqchi bo'lgan, desak adashmagan bo'lamiz. Ozodlikning qadriga yetgan odamlar bir beozor, begunoh qushga nisbatan bunchalik g'araz niyatda bo'lmaydilar, undan o'z erkini tortib olishga bunchalik darajada qattiq kirishmaydilar. Hikoya nihoyasida askar tomonidan yarador qilingan, oppoq kabutar qip-qizil qonga belangan holda shaharga olib borilib, oldin yashagan do'konga sotiladi. Yana o'sha qafasda boshqa ozodlikdan mahrum etilgan qushlar singari tutqunlikda qoladi. Hikoya davomida oq va qizil rang doimo yonma-yon ifodalanadi. Kabutarning ko'zlari ham alvon edi, bug'doyzor chetidagi maydon ham bir kun oldin shu yerda qurolli to'qnashuv bo'lib o'tganligi uchun qip-qizil qonga belangan edi. Poklik va qon rangi har qadamda birgalikda yurishini yozuvchi oddiy holdek ta'riflaydi.

کبوتر که هر قدر قدم میزد و کوتاه کوتاه می پرید لکه های خون سیاه و خشک شده زیادتر می شد.

"Kabutar yurib, qisqa-qisqa uchib borgani sari qotgan va qoraygan qon dog'lari ko'payib borardi".¹⁶

Har qadamda qon izlarini uchratish mumkin, bu oddiy holdek ko'rinadi. Aslida esa juda katta fojia. Bunday razilliklarni ko'rib hattoki tog'lar oh chekadi. Bunaqangi shafqatsizliklarga yo'l qo'ymasligi kerak bo'lgan, yuzaga kelgan taqdirda ham oldini olishi lozim bo'lgan ongli inson zoti esa bu fojialarning asosiy sababchisi hisoblanadi.

او تنها یک مشت گوشت و استخوان و پر بود و بی دلیل از آفات می گریخت."

"U faqat bir parcha go'sht, suyak hamda patdan iborat edi, sababsiz ofatlardan qochib ketardi". Haqiqatda, bir parcha go'shtdan iborat bo'lgan jajjigina qushchaga ham odamlar azob beradilar. Undan o'z maqsadlari yo'lida foydalanmoqchi bo'ladilar. Tinchlik kabutari esa shuncha to'siqlarga qaramay insonlardan qochishni uddalaydi. Mittigina jussasi bilan sinovlarga qarshi turadi.

کبوتر از آن ها فاصله زیادی داشت و در میان شاخه های فرتوت مثل یک دندان سپید و سالم در میان همه دندان های ریخته و کرم خورده به نظر می رسید.

"Kabutar u yo'ldan anchagina uzoqda edi, keksa daraxt shoxlari orasida, qurtlagan va to'kilgan hamma tishlar ichida sog'lom va oppoq tish kabi ko'rinar edi".

Bunday ajoyib o'xshatish bilan yozuvchi kabutarning qanchalik jozibador ekanligini tasvirlab, o'quvchi tasavvurida jonli bir sahnani namoyon qiladi, Hikoyaning o'quvchi e'tiborini jalb qilib, badiiy obrazlar orqali ichki kechinmalarni, tashqi muhit bilan o'zaro aloqadorlikni ifodalashi alohida ahamiyatga ega. Shu bilan birga, hikoya janrida qahramon xarakteridagi betanim o'zgarishlarni tasvirlash, uni davr bilan bevosita bog'liqlikda aks ettirish boshqa janrdagi asarlarga nisbatan osonroq. "Bizga ma'lumki, davrning eng dolzarb muammolarini bevosita badiiy talqin etishda hikoya janri avangard bo'lib kelgan. Hajmning ixchamligi va boshqa ko'plab janr qulayliklari bunga to'la imko-

راه و چاه. خالد نویسا. مجموع داستانها. ص. ۵۸. ۲۰۱۶

niyat yaratib bergan.”¹⁷ Jumladan Xolid Naviso ijodida ham hikoya janrining o‘rni nihoyatda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uning qahramonlari bugungi kun afg‘on xalqining dardga muhtalo insonlaridan iborat. Qolaversa, insonlar sabab jabr ko‘rgan boshqa jonivorlarni ham adib ijodini keng miqyosda qamrab oladi. Yozuvchi shu bugunning ijodkori, tadqiqotchisi, shu sababli ham u hayotda ko‘rgan-kechirganlarini, uchragan-uchratganlarini, aldangan-adashganlarni nihoyatda sinchiklab o‘rganadi. Buning natijasida bir-biridan qiziq, bir-biridan dardli va ayanchli hikoyalar dunyoga keladi. Muallifning har bir asarida mamalakatning, xalqning og‘ir ahvoli aks etadi. Umuman olganda, adabiy asarda esda qoladigan badiiy obraz tinimsiz izlanishlar mahsuli sifatida dunyoga keladi. “Yozuvchi hayotni quruq, jonsiz, ehtirossiz tasvirlay olmaydi. U hayotni chuqur his qiladi, jonli va emosional ravishda o‘zlashtiradi va tasvirlaydi.”¹⁸ Badiiy tasvir vositalari asardagi obrazlarga emotsiya bag‘ishlab, ularni tirik odamga aylantiradi. Shu jihatdan qaraganda tasvir vositalarisiz badiiy asar yaratilmaydi. Aks holda asar keltirilgan hayotiy dalillar bilan chegaralanib, zerikarli va quruq bo‘lib qoladi.¹⁹

¹⁷ Sattorova G. 90-yillar o‘zbek hikoyachiligida milliy xarakter muammosi: Filol. fan. nomzodi...diss. -T.: 2002. - B.120.

¹⁸ Qo‘shjonov M. Ijod mas‘uliyati. -T.: G‘. G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti. 1981. –B.18.

¹⁹ Kabirova N. Rahnavard Zaryob hikoyalarning poetikasi (Obrazlar talqini, badiiy tasvir va uslub masalalari). Monografiya. – T., 2021.